

## ВОСТОЧНОЕ ЯЗЫКОЗНАНИЕ

УДК 811.531

### ОСНОВНИ ТИПИ МОТИВАЦІЇ ТЕРМІНІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

*Малицька В.*

Процес номінації, багатоетапний і багатоаспектний, пов'язаний зі складним механізмом пізнавальної діяльності, протікає в номінативному континуумі, що є багаторівневою системою з ієрархічно організованими компонентами. Концептуальна сфера номінативного континууму співвідноситься з картинами світу, описуваними Г.А. Брутяном, Н.Л. Абрамяном, Н.Д. Арутюнковою, Б.О. Серебрянниковим та іншими дослідниками.

Формування концептуальної області номінативного континууму, що має відповідники у мовній картині світу, обумовлене необхідністю використовувати певну інформацію в комунікативному акті.

До семантичного простору номінації включаються знання, що відбивають ознаки реалії та їхню інтерпретацію. У сукупності з численними асоціативними зв'язками концепту номінованого об'єкта знання утворює поле референта. Будучи фрагментом концептуальної частини номінативного континууму, поле референта відбиває:

- а) сукупність загальних і специфічних ознак денотата порівняно з іншими денотатами певного класу;
- б) можливі, як правило, типові, функції денотата в типових ситуаціях його використання;
- в) оцінку предметів за їх утилітарністю, за етичними й естетичними нормами певного мовного колективу, емоційно-суб'єктивне відношення номінатора до номінованого об'єкта.

Нааявність інтерпретаційної частини терміна обумовлюється роллю суб'єкта номінації. Своєрідність інтерпретації ознаки номінованого об'єкта залежить від багатьох факторів, зокрема, від самобутності національної психології й своєрідності національної культури, від соціальної активності індивіда, особливостей його психіки й характеру, від способів вираження семантики й засобів мовної системи.

Моментальні процеси, що відбуваються у свідомості людини (процеси позначення об'єкту, вторинної номінації і ототожнення слова з об'єктом дійсності) і випереджають появу номінативної одиниці, відбуваються моментально, таким чином, можна припустити, що в акті номінації використовується готова модель, яка існує в номінативно-мотиваційному континуумі для об'єктів певного класу. Передбачається, що для номінації

окремої ділянки номінативного континууму існує обмежений ряд типових моделей. Роль суб'єкта номінації полягає у виборі певної моделі залежно від низки чинників, де на першому місці постає завдання забезпечення взаєморозуміння в акті комунікації.

Для опису концептуальної галузі, що співвідноситься з інформаційно-комп'ютерними технологіями, використовується модель номінації, що відбиває багаторівневий характер номінативного континууму: тип співвідношення з класом предметів або ситуацій (принцип номінації) і фрагмент поля референта і його інтерпретація (мотив, спосіб вираження мотиву, мотиваторна ознака) як основний, базовий рівень аналізу, тісно пов'язаний зі способами мовного вираження.

Варіативність рівнів моделі зростає в напрямку від рівня принципу номінації до рівня способу вираження мотивувальної ознаки. Схема номінативної моделі, що включає безліч варіантів, є своєрідною матрицею, яка містить потенції номінативної системи мови. Можливість реалізації цих потенцій залежить від багатьох і різнорідних факторів: комунікативної установки номінатора й обумовленого нею принципу номінації, від тематичної групи номінованого об'єкта, від відбиваної типової ситуації, від регулярності словотворчого типу в локальній мовній підсистемі тощо.

Для опису терміносистеми інформаційно-комп'ютерних технологій сучасної китайської мови з мотиваційного боку скористаємося типологією мотивацій, запропонованою О.О.Селівановою у її фундаментальній програмі дослідження ономазіологічних підсистем мов, процесів номінації з урахуванням теоретико-експериментального потенціалу психолінгвістики, семіотики, лінгвістичної семантики, лінгвістики тексту, теорії комунікації, етнолінгвістики, психології, нейрофізіології [1]. „У сучасній когнітивній ономазіології, - зауважує автор, - встановлення типів мотивацій має головним критерієм концептуальне місце мотиватора в ментально-психонетичному комплексі номінованого об'єкта, що кладеться в основу типології мотивацій” [1:162]. За цим параметром розрізняють три основних (блок А) та два додаткових (блок Б) типи мотивації.

Блок А. Основні типи мотивації

1. Пропозитивно-диктумна мотивація
2. Модусна мотивація
3. Асоціативно-термінальна мотивація

Блок Б. Додаткові типи мотивації

4. Мішаний тип мотивації
5. Псевдомотивація

У цій статті ми розглянемо лише основні типи мотивації.

**Пропозитивно-диктумна мотивація** базується на метонімії як різновиді переносу уявних ознак з одного найменування на інше за принципом суміжності

(синтагматика): „При утворенні нового знака актуалізується конекція за суміжністю між слотовою позицією мотиватора та новою пропозитивною позицією похідного найменування” [1:163]. Процес переносу відбувається від сукупності знання про об'єкт за певною ознакою до ономазіологічної ознаки слова-терміна.

Відповідно до типів слотів, які взаємодіють у створенні нового слова, слід розрізняти декілька різновидів пропозитивно-диктумної мотивації.

1. *Гіперонімічна мотивація* – різновид пропозитивно-диктумної мотивації, механізм якого співвідносить термін із гіперонімічним (родовим до нього) терміном:

存储器 *cúnchǐqì* (збирати+зберігати+пристрій) **пам'ять** (запам'ятовуючий пристрій)

选单 *xiǎndān* (вибирати+список) **меню**

分辨率 *fēnbiānlǜ* (ділити+розрізняти+коефіцієнт) **роздільна здатність**

初始化 *chūshǐhuà* (перший+починати+змінювати) **ініціалізація**

密码学 *mìǎxué* (таємниця+код+наука) **криптографія**

2. *Гіпонімічна мотивація* – різновид пропозитивно-диктумної мотивації, механізм якого співвідносить термін з еквонімічними до нього термінами:

选择 *xiǎnzé* (вибір+вибір) **вибір** (напр., пункту меню)

进程 *jǐnchéng* (входити+порядок, правило) **процес** (програма, що виконується з власними ресурсами операційної системи)

状态 *zhuàngtài* (стан+стан) **стан** (напр., процесу, виконання програми тощо)

3. *Категорійна мотивація* – різновид пропозитивно-диктумної мотивації, при якому відбувається включення механізмів транспозиції та конверсії і на цій основі утворення нових термінопозначень:

进位 *jìnwéi* (входити+розряд) **перенос** (розрядів при арифметичних операціях з бінарними числами)

密码系统 *mìǎ xìtǒng* (таємниця+код; система+разом) **криптосистема**

同步 *tóngbù* (спільний+крок) **синхронізація**

装入 *zhuāngrù* (завантажувати+входити) **завантаження; завантажувач** (програми)

4. *Предикатно-аргументна мотивація* – різновид пропозитивно-диктумної мотивації, механізм якого орієнтує на використання істинної інформації про об'єкт номінації, отриманої у процесі пізнавально-практичної діяльності. Номінати, отримані шляхом предикатно-аргументної мотивації, мають пряме (не переносне) значення та позначають локальні еквоніми глобальних гіперонімічних слотів (напр. концепт **комп'ютер**)

计算机 *jìsuǎnjī* (план, рахувати+рахувати+машина) **комп'ютер**:

对称式计算机 *duìchēngshì jìsuǎnjī* (навпроти+називати; комп'ютер) **симетричний комп'ютер** (багатопроцесорний комп'ютер з рівноправними процесорами);

巨型计算机 *jùxìng jìsuǎnjī* (величезний+модель, тип; комп'ютер) **суперкомп'ютер** (комп'ютер із надвисокою потужністю);

混合计算机 *hùnhé jìsuǎnjī* (змішувати+разом; комп'ютер) **гібридний комп'ютер**;

模拟计算机 *mó拟 jìsuǎnjī* (модель+імітувати; комп'ютер) **аналоговий комп'ютер**;

数字计算机 *shùzì jìsuǎnjī* (цифра+знак; комп'ютер) **цифровий комп'ютер** тощо.

Пропозитивно-диктумна мотивація термінів інформаційно-комп'ютерних технологій китайської мови є найпродуктивнішим типом мотивації: за її допомогою утворюється або калькується більшість термінологічних одиниць цієї сфери людської діяльності.

**Модусна мотивація.** Наявність концептуального каркасу емоцій і пов'язана з ним можливість представлення через весь мовний і позамовний видовий контекст

[2] дозволило розробити нову область лінгвістичного аналізу – концептологію емоцій, спрямовану на виявлення специфіки їх освоєння і матеріалізації у мові.

Узагальнення точок зору на поняття «картина світу» [3; 4], «мовна картина світу» [5; 6; 7; 8; 9], «мовна особистість» [10; 11; 12], «мовна свідомість» [13; 14] дає можливість представити модусну мотивацію як відбитий у слові етноспецифічний спосіб інтерпретації світу, властивий тому або іншому лінгвокультурному співтовариству.

Прикладом модусної мотивації може бути сленговий вираз 网虫 *wǎngchóng* (мережа+комаха), який використовують для іронічного позначення людини, яка приділяє забагато часу інтернету або яка дуже добре знається на інтернет-технологіях.

Модус слід розглядати як найважливіший компонент ментально-пропозитивного комплексу, що „корелює з психічними функціями емоційних чуттів, відчуттів, переживань, які закріплюються в оцінці концепту” [1:169], набуваючи тим самим комунікативного статусу, оскільки слугує для вираження ставлення мовця до форми висловлювання й до його змісту.

**Асоціативно-термінальна мотивація.** На відміну від пропозитивно-диктумної мотивації, в основі якої лежать метонімічні механізми, асоціативно-термінальна мотивація базується передусім на метафоричному переносі (парадигматика), за якого відбувається асоціація з диктумом когнітивних моделей інших концептів, який формує термінальний каркас нової моделі.

转储 *zhuǎncǔ* (перенос+зберігати) **робити "знімок" пам'яті**

程序设计语言 *chéngxù shèjì yǔyán* (правило+порядок; розробляти+план; розмовляти+мова) **мова програмування**

总线 *zǒngxiàn* (головний+нитка) **шина**

存取 *cúnqǔ* (існувати + приймати, вибирати) **доступ**

节点 *jiēdiǎn* (вузол+точка) **вузол (мережі)**

У численних лінгвістичних та лінгвофілософських дослідженнях підкреслюється, що в лексиці при номінації відбувається своєрідне закріплення тих результатів пізнавальної діяльності людини, які вона накопичує в розвитку своїх взаємовідносин з навколишнім світом. Процес пізнання об'єкта, що супроводжується пошуком нового мотиватора, може стати ще одним чинником стимуляції формального перетворення терміна

## ЛІТЕРАТУРА

1. Селъванова Е.А. Когнитивная ономастология. – К.: Философоцентр, 2000. – 248 с.
2. Голубовская И.А. Этнические особенности языковых картин мира // Киев. нап. ун-т им. Г.Шевченко. – К., 2002.

3. Поспелова В.И. Картина мира в жизнедеятельности человека // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988.
4. Колчанский Г.В. Объективная картина мира в познании и в языке. – М.: Наука, 1990.
5. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. – М.: Языки славянской культуры, 2004.
6. Серебренников Б.А. Язык и мышление. – М.: Наука, 1988.
7. Телия В.Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988.
8. Рахилина Е. В. Когнитивный анализ предметных имен. семантика и сочетаемость. — М.: Русские словари, 2000.
9. Рахилина Е.В. Когнитивная семантика: история, персоналии, идеи, результаты // Семиотика и информатика. - Вып. 36. - М., 1998.
10. Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография. – М.: Наука, 1976.
11. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987.
12. Богин Г.И. Филологическая герменевтика. – М.: Просвещение, 1986.
13. Нікітіна Ф.О. Структура сучасного терміна: Універсалії в галузі термінології // Науково-технічний прогрес і мова. - К., 1978.
14. Никитина С.Е. О концептуальном анализе в народной культуре // Логический анализ языка: Культурные концепты. – М.: Наука, 1991.

*Статья поступила в редакцию 20.03.2005*